

Rahmetullah el-Hindî

1818'de Hindistan'ın Uttar Pradeş eyaletine bağılı Muzaffernagar'ın Keyrâne kasabasında doğdu. Delhi'ye giderek çeşitli hocalardan dersler aldı. Öğrenimini tamamladıktan sonra kendi kasabasında açtığı medresede ders okutmaya başladı. Ülkede misyonerlik faaliyetleri oldukça arttığı için bu alanda yoğunlaştı. Misyonerlik konusundaki eseri *İzâletü'l-evhâm*'i neşrettikten sonra misyoner Karl G. Pfander ile 10-11 Nisan 1853'te Agra'da (Ekberâbâd) münazara yaptı. Rahmetullah el-Hindî teslis inancının akli bakımdan tutarsızlığı ve İncil'in ilahî kitap olma vasfını kaybetmesi konularını öne çıkardığı münazarada rakibini Batı kaynaklarını kullanarak mağlup etti. Sultan Abdülaziz ve Sadrazam Tunuslu Hayreddin Paşa'nın isteğı üzerine münazara metnini *İzhârü'l-hak* adıyla kitap haline getirdi. 1 Mayıs 1891 tarihinde Mekke'de vefat etti.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 843
İSAM Yayınları 120
Klasik Eserler Dizisi 8
© Her hakkı mahfuzdur.

İZHÂRÜ'L-HAK Rahmetullah el-Hindî Cilt 1

Tercüme: Ali Namlı

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
tarafından yayına hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı Mütvevelli Heyeti'nin
22.05.2007 tarih ve 1239 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Ocak 2012
Üçüncü Basım: Mayıs 2021
ISBN 978-625-7069-63-2 (Tk.)
978-625-7069-64-9 (1. Cilt)

Basım, Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No: 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 (pbx) Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 48058

Rahmetullah el-Hindî

İzhârü'l-hak cilt 1 / trc. Ali Namlı - 3. bs. - Ankara : Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.
480 s. ; 23,5 cm. - (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 843. İSAM Yayınları; 120. Klasik
Eserler Dizisi ; 8)
Dizin var.
ISBN 978-625-7069-63-2 (Tk.) 978-625-7069-64-9 (1. Cilt)

İçindekiler

Takdim • 7

Mütercimlerin Önsözü • 23

Önsöz • 25

Giriş • 29

Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar • 29

Birinci Bölüm

ESKİ ve YENİ AHİD • 75

I. Kitapları (Bölümleri) • 75

A. Eski Ahid'in Birinci Bölümü • 75

B. Eski Ahid'in İkinci Bölümü • 77

C. Yeni Ahid'in Birinci Bölümü • 78

D. Yeni Ahid'in İkinci Bölümü • 79

II. Kitaplarının Kesintisiz Bir Senedinin Bulunmaması • 81

A. Tevrat'ın Durumu • 83

B. Yeşû Kitabının Durumu • 91

C. Hâkimler Kitabının Durumu • 94

D. Rut Kitabının Durumu • 94

E. Nehemya Kitabının Durumu • 95

F. Eyub Kitabının Durumu • 95

G. Dâvûd'un (a.s.) Zebur'unun Durumu • 96

H. Hz. Süleyman'ın Meselleri Kitabının Durumu • 97

İ. Vâiz Kitabının Durumu • 99

J. Neşîdeler Neşîdesi Kitabının Durumu • 100

K. Daniel Kitabının Durumu • 100

L. Ester Kitabının Durumu • 101

M. Yeremya Kitabının Durumu • 101

N. İşaya Kitabının Durumu • 102

O. Matta İncili'nin Durumu • 102

P. Markos ve Luka İncilleri'nin Durumu • 103

R. Yuhanna İncili'nin Durumu • 104

S. Bazı Mektupların Durumu • 106

III. Farklılıklar ve Yanlışlar • 112

A. Farklılıklar • 112

B. Yanlıřlar • 160

IV. Kitaplarının İlhamla Yazıldığı İddiası • 213

İkinci Bölüm

TAHRİF • 257

I. Deđiřtirilerek Yapılan Lafzî Tahrif • 257

II. İlâve Edilerek Yapılan Lafzî Tahrif • 275

III. Eksiltilerek Yapılan Lafzî Tahrif • 306

IV. Mugalatalar • 323

A. Birinci Mugalata • 323

B. İkinci Mugalata • 349

C. Üçüncü Mugalata • 360

D. Dördüncü Mugalata • 360

E. Beşinci Mugalata • 371

Üçüncü Bölüm

NESİH • 377

I. Sonraki Şeriatta Öncekinde Bulunan Bir Hükmün Neshi • 380

II. Aynı Şeriatta Bir Hükmün Başka Bir Hükümle Neshi • 393

Dördüncü Bölüm

TESLİS • 403

Giriş • 403

A. Aklî Delillerle Teslisin Bâtlı Olduđunun İspatı • 428

B. Mesih'in Sözleriyle Teslisin Bâtlı Olduđunun İspatı • 436

C. Mesih'in Tanrı Olduğuna Dair Naklî Delillerin

Bâtlı Olduđunun İspatı • 446

Dizin • 461

Takdim

Tarihte müslüman-hıristiyan ilişkileri İslâm'ın gelişiyle başlamış, uzun tarihî süreç içerisinde bazan olumlu, fakat çoğu zaman olumsuz biçimde inişli-çıkışlı bir seyir takip etmiş, bu çerçevede karşılıklı görüşmeler, tartışmalar, mektuplaşmalar ve karşı tarafın iddialarını cevaplayıp kendi haklılığını vurgulayan reddiyeler kaleme alınmıştır. Gerek hıristiyanların gerekse müslümanların telif ettikleri reddiyeler geniş bir literatür oluşturmuştur. Reddiye literatüründe XIX. yüzyıl, özellikle müslümanların Hıristiyanlığa yazdıkları reddiyeler açısından bir dönüm noktası teşkil etmekte, bu yüzyılın bir ürünü olan ve Rahmetullah el-Hindî tarafından kaleme alınan *İzhârü'l-hak* adlı eser de bu açıdan büyük önem arz etmektedir.

İzhârü'l-hakk'ın farklılığını ve reddiyeler tarihindeki yerini ortaya koyabilmek için müslüman-hıristiyan ilişkilerinin tarihine kısaca temas ederek, müslümanlarla hıristiyanlar arasındaki başlıca tartışma konularını ele alan reddiye literatürünün tarihî seyrini tetkik etmek faydalı olacaktır.

A. Müslüman-Hıristiyan İlişkilerinin Tarihi

İslâm'ın geldiği dönemde hıristiyanlar, merkezî Arabistan'dan daha çok yarımada'nın güney ve kuzey bölgelerinde yaşıyorlardı. İslâmiyet'in beşiği olan Mekke'de yaşayan hıristiyan pek nâdirdi, Medine'deki hıristiyanlar ise küçük bir gruptan ibaretti. Kadıköy Konsili (451) kararları doğrultusundaki Ortodoksluk (Melkâiyye-Melkîlik) Bizans'ın resmî diniydi ve konsil kararlarını kabul etmeyenler heretik sayılarak imparatorluk hudutları dışına kovuluyordu. Bu çerçevede monofizit Kiptiler Mısır'da, monofizit Yâkubîler Suriye'de, Nestûrîler ise Mezopotamya'da

yaşama imkânı bulmuşlardı. Yarımada'nın kuzeyinde iki büyük hıristiyan Arap kabilesi vardı ki bunlar da Bizans'a bağımlı Yâkubî monofizit Benî Gassân ile İran'a bağımlı Nestûrî Benî Lahm kabileleriydi.

İslâm geldiğinde Hıristiyanlık altı asrını tamamlamış, inanç esaslarının büyük bir kısmını, toplanan konsillerde uzun tartışmalar sonucunda belirlemiştir. Yahudilik ve İslâm'ın aksine Hıristiyanlık, peygamberini dinin merkezi yapmış ve onunla ilgili kabuller hıristiyan dogmasını oluşturmuştu. Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelişi hıristiyanlara göre ilâhî kelâmın bedenlenmesi (incarnation) olarak algılanmış, dolayısıyla Hz. İsa'ya tanrılık, Tanrı'nın oğlu isnadında bulunulmuştu. Dolayısıyla Hıristiyanlığın özü İsa Mesih'in ulûhiyyetini ikrar ile oluşan teslis inancıdır. Hıristiyanlara göre Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi de bir başka dogmayı, aslî günah inancını ve İsa'nın, aslî günaha kefâret oluşu inancını, ölüm sonrası dirilişi ise Mesihliğini, ölüme galebe çalan ilâh niteliğini göstermektedir.

Müslüman-hıristiyan ilişkileri tarihi Hz. İsa'nın ulûhiyyeti, Tanrı'ya babalık isnadı ve İsa Mesih'in Tanrı'nın oğlu olduğu inancı, aslî günah ve İsa Mesih'in çarmıha gerilmesi hadisesi ile Hz. İsa'nın, Hz. Muhammed'i müjdelemesine dair Kur'an'da yer alan bilgi yani tebşir ve buna bağlı olarak da tahrif konularının tartışılması tarihidir. Aralarında *İzhârü'l-hakk*'in da bulunduğu Hıristiyanlığa yönelik reddiyelerin ana konusu İslâm'a yönelik iddiaları cevaplamının yanında, bu temel konularda İslâm'ın görüşünü ortaya koymaktı.

1. Kur'ân-ı Kerim ve Hıristiyanlar

Kur'ân-ı Kerim hıristiyanları hem Ehl-i kitap hem de müslümanlara en yakın dinî cemaat olarak nitelendirmekte (el-Mâide 5/82), Hz. Meryem'i ve oğlu Hz. İsa'yı üstün nitelikleri sebebiyle övmekte, Hz. İsa'ya verilen İncil'de hidayet ve nur olduğunu belirtmektedir (el-Mâide 5/46).

Kur'ân-ı Kerim Hz. Meryem'den övgüyle bahsetmekte, üstün nitelikleri sebebiyle onu yüceltmekte, iffet ve itaat simgesi bir şahsiyet olarak göstermektedir. O, Kur'an'da ismiyle anılan yegâne kadın özelliğini taşımakta (Âl-i İmrân 3/45; el-Enbiyâ 21/91; et-Tahrîm 66/12) ve adına bir sûre bulunmaktadır.¹

¹ Ömer Faruk Harman, "Meryem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXIX, 236-241.

Kur'an-ı Kerim'e göre İsa Allah'ın gönderdiği bir nebî (Meryem 19/30) ve resuldür (en-Nisâ 4/157, 171; el-Mâide 5/75; es-Saf 61/6). İsrâiloğulları'na gönderilmiş (Âl-i İmrân 3/49; es-Saf 61/6) ve kendisine İncil verilmiştir (el-Mâide 5/46). Tevrat'ı tasdik etmiş, bazı hususlarda onu neshetmiştir (Âl-i İmrân 3/50; el-Mâide 5/46). Allah'ın kulu olduğunu belirtmiş (en-Nisâ 4/172; Meryem 19/30), İsrâiloğulları'nı bir olan Allah'a kulluğa davet etmiştir (el-Mâide 5/72).²

Kur'an-ı Kerim onu Allah'tan bir kelime (Âl-i İmrân 3/39, 45; en-Nisâ 4/171) ve ruh olarak tavsif etmekte (en-Nisâ 4/171), babasız dünyaya geldiğini bildirmekte (Âl-i İmrân 3/45-47; Meryem 19/17-22; el-Enbiyâ 21/91; et-Tahrîm 66/12), ona İncil'in verildiğini belirtmekte (el-Mâide 5/46: el-Hadîd 57/27), onun peygamberliğini ve İncil'in, ona verilen ilâhî kitap olduğunu (el-Mâide 5/46) kabul etmeyi müslüman olmanın şartı saymaktadır.

Diğer yandan yine Kur'an-ı Kerim'de İncil'in Allah tarafından vahiy ve inzal edildiği (Âl-i İmrân 3/3, 65), İsa'ya verildiği (el-Mâide 5/46; el-Hadîd 57/27), İbrahim'den sonra indirildiği (Âl-i İmrân 65), Allah'ın, İsa'ya Tevrat'la birlikte İncil'i de öğrettiği (Âl-i İmrân 3/48; el-Mâide 5/110), İncil'de hidayet ve nur bulunduğu (el-Mâide 5/46) bildirilmektedir.³

Kur'an-ı Kerim ısrarla Hz. İsa'nın, Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu vurgulayarak, Hıristiyanlığın en önemli dogması olan İsa'nın ulûhiyyetini (incarnation) dolayısıyla teslisi ve annesi Meryem'in ulûhiyyetini çağrıştıracak nitelermeleri (theotokos) reddetmektedir. Diğer taraftan Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediğini kesin bir dille ifade etmekte dolayısıyla İsa'nın, aslî günaha kefâret olmak üzere çarmıhta can verdiği inancını ve aslî günah dogmasını kabul etmemekte ve Hz. İsa'nın, Hz. Muhammed'i müjdelediğini bildirmektedir (es-Saf 61/6).

Kur'an, Hz. İsa'ya ve ona verilen İncil'e inanmayı müslüman olmanın şartı olarak kabul etmektedir. Bugün İslâm'ın dışında hiçbir din, Hz. İsa'ya ve ona verilen kitaba inanmayı dinin temel şartlarından biri saymamaktadır.

2 Ömer Faruk Harman, "İsa", *DİA*, XXII, 465-472.

3 Ömer Faruk Harman, "İncil", *DİA*, XXII, 270-276.

2. Hz. Peygamber ve Hıristiyanlar

Hz. Peygamber de tebliğ faaliyetine başladığında hıristiyanlarla karşılaşmış, onlarla görüşmüştü. Daha peygamberliğinin başında Hira'da ilk vahyi aldıktan sonra Varaka b. Nevfel ile görüşmüş, Varaka b. Nevfel, vahyin ilk geliş hadisesini dinleyince, “Bu gördüğün Allah'ın Hz. Mûsâ'ya gönderdiği namustur. Keşke senin davet zamanında genç olsaydım. Kavminin seni bu şehirden çıkaracakları zaman keşke hayatta olsam” demiştir.⁴

Hıristiyanlarla münasebetler dostane hudutlar içinde başlamış, peygamberliğin üçüncü yılında Bizans'ın İran'a mağlûp oluşu müslümanları üzümüştü (er-Rûm 30/1-3). Hz. Peygamber, Mekke müşriklerinin baskısından kurtulmaları için müslümanların Habeşistan'a gitmelerini istemiş ve “İsterseniz ve elinizden gelirse Habeşistan'a iltica ediniz. Zira orada hüküm süren kralın topraklarında kimseye zulmedilmez” demiş, 615 yılında gerçekleşen bu ilk hicrette Ashame en-Necâşî müslümanlara iyi davranmıştı.⁵ Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra hıristiyanlarla ilişkiler daha da artmış, çeşitli hıristiyan yöneticilere İslâm'a davet mektupları göndermiştir. Bu çerçevede Mısır mukavkısına, Gassânî Hükümdarı Hâris b. Ebû Şamir'e, Bizans Hükümdarı Herakleios'a, Zagatur piskoposuna, İran imparatoruna mektuplar göndererek onları İslâm'a davet etmiştir.⁶

Medine döneminde hıristiyanlarla ilişkiler açısından en önemli olay Necran hıristiyanlarının, 632 yılında Hz. Peygamber'i ziyaretleridir. Necran heyeti ile yapılan görüşmede Hz. Peygamber onları domuz eti yemeleri, haça tapmaları ve Allah'a oğul izâfe etmeleri sebebiyle eleştirmiş, müslüman olmaya davet etmişti. Necran heyeti ile yapılan görüşme ve tartışmada Âl-i İmrân sûresinin ilk âyetleri nâzil olmuş, Hz. Meryem ve Hz. İsa hakkındaki İslâm'ın görüşü ortaya konmuştur.⁷

4 *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecdî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, Ankara 1979, I, 12-13.

5 Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1980, I, 117, 319.

6 Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 323-425.

7 Mehmet Aydın, “Hz. Muhammed Devrinde Müslüman-Hıristiyan Münasebetler - ne Bir Bakış”, *Asrımızda Hıristiyan-Müslüman Münasebetleri* (haz. İsmail Kurt - Seyit Ali Tüz), İstanbul 2005, s. 89-103; Mustafa Fayda, “Hz. Muhammed'in Necranlı Hıristiyanlarla Görüşmesi ve Mübahale”, *AÜ İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, II, Ankara 1975, s. 143-149; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 667-674.

3. Hz. Peygamber Sonrasında Müslüman-Hıristiyan Münasebetleri

Hz. Peygamber sonrasında müslümanlarla hıristiyanlar arasında görüşmeler, tartışmalar, mektuplaşmalar ve karşılıklı reddiyeleşmeler söz konusudur. Gerek İslâm hâkimiyetinde yaşayan hıristiyanlar gerekse İslâm devleti ile mücadele ve savaş halindeki Bizans ve İslâm'ın yayılmasına paralel olarak hıristiyan Batı, İslâm'ı kendileri için en büyük rakip ve tehlike gördükleri için, hem hıristiyanların müslüman olmasını önlemek hem de müslümanlardan gelen eleştirileri karşılamak ve Hıristiyanlığın üstünlüğünü ortaya koymak için eserler kaleme aldılar. Bunlara karşılık müslümanlar da Kur'ân-ı Kerim'deki gerçeklerden hareketle hıristiyanların yanlışlarını ortaya koymaya ve İslâm ile onun kitabı ve peygamberi hakkında ortaya atılan iddia ve isnatları cevaplamaya yönelik reddiyeler vücuda getirdiler.

Müslümanlarla hıristiyanlar arasında önceleri dostane münasebetler söz konusuydu. Emevî (651-750) ve Abbâsî (750-1500) halifeleri onları doktor, mütercim hatta idareci olarak görevlendirmişlerdi. Zaten müslümanların başka din mensuplarına karşı gösterdikleri müsamaha, o dönemde hiçbir yerde rastlanmayacak derecede fazla idi.⁸ Fakat yine de evrensel olan her iki dinin karşılaşmaları, kendilerini savunmaları, karşı tarafı tenkit ederek kendi haklılıklarını ispata çalışmaları kaçınılmazdı. Bu sebeptendir ki erken dönemlerden başlamak üzere uzun tarihî seyir içinde her iki taraf, diğerini tenkit eden veya tenkitlere cevap veren reddiyeler kaleme almışlardır.

B. Reddiyeler

Hz. Peygamber'den sonraki ilk iki asır içinde İslâm hâkimiyetindeki topraklarda yaşayan hıristiyan yazarların İslâm'a dair görüşleri ve tavırları, hem olumsuzdur hem de sonrakilere örnek olmaları açısından önemlidir. Bu dönemde yaşayan hıristiyan yazarların başında Yuhannâ ed-Dımaşkî (Saint Jean Damascene, 675-753) gelmektedir. İslâm hâkimiyetinde yaşayan Yuhannâ ed-Dımaşkî, İslâm'a dair yazdığı *De Haeresibus* adlı eserinde İslâm'ı, Arius'un kine benzer bir sapkınlık olarak nitelemekte, Hz. Muhammed'i, Ariuşçu bir keşişten bilgi alan, Eski ve Yeni Ahid'le ilgili

8 Adam Mez, *el-Hadâretü'l-İslâmiyye fi'l-karnî'r-râbü'l-hicrî* (trc. M. Abdülhâdi Ebû Rîde), Beyrut 1967, I, 75.

kısmî mâlûmatı olan sahte bir peygamber olarak göstermekte ve Kur'an'a çeşitli tenkitler yönelmektedir.⁹

Daha sonra talebesi olan Theodore Ebû Kurre (740-825), onun delillerini geliştirmekte ve Hz. Peygamber'i cinlerin emrinde bir sahte peygamber olarak takdim etmektedir.¹⁰ Bu dönem hıristiyan reddiye yazarları arasında Ammâr el-Basrî (800-850) ve Ebû Raita (800-850) da sayılabilir.¹¹

Diğer taraftan Hz. Peygamber'le ilgili mâkul düşünceler taşıyan hıristiyanlar da vardır. Bunlardan biri olan Bağdat Nestûrî Katolikosu I. Timotheos (728-823), Abbâsî Halifesi Mehdî-Billâh'ın sorusu üzerine, açıkça Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmese de Ahd-i Atîk'teki peygamberlerin yolundan gittiğini, bir olan Allah'a kulluğa çağırıldığını, putlar ve putperestlerle mücadele ettiğini ifade etmiştir.¹²

Bu dönemde müslüman müellifler de Hıristiyanlığa reddiye olarak çeşitli eserler kaleme almışlar, gerek Hz. İsa ile ilgili hıristiyan görüşlerini gerekse kutsal kitabın tahrifi ve Hz. Muhammed'in müjdelenmesi gibi konularda İslâm'ın görüşlerini dile getirmişlerdir:

Abdullah b. İsmâil el-Hâşimî'nin (ö. 820) Abdülmesîh b. İshak el-Kindî'ye hitaben yazdığı ve İslâm'ın üstünlüğünü ortaya koyup muhatabını müslüman olmaya davet ettiği mektuba Abdülmesîh b. İshak el-Kindî'nin cevabî mektubunda ise Hıristiyanlığın üstünlüğü ispata çalışılmaktadır.

Ali b. Sehl b. Rabben et-Taberî (ö. 855), *er-Red ale'n-nasârâ* adlı eserinde Hıristiyanlığın Tanrı, teslis, İsa ile ilgili telakkilerini reddetmekte, *Kitâbü'd-Dîn ve'd-devle* adlı eserinde de gerek Ahd-i Atîk gerek Ahd-i Cedîd'de Hz. Muhammed'i müjdeleyen pasajlar incelenmektedir.

Kâsım b. İbrâhim'in (ö. 860) *er-Red ale'n-nasârâ*'sı, Amr b. Bahr el-Câhiz'in (776-869) *Risâle fi'r-red ale'n-nasârâ* adlı eseri, Ebû Yûsuf Yâkub b. İshak el-Kindî'nin (ö. 863) *er-Red ale'n-nasârâ*'sı aynı türde eserlerdir.

9 Ömer Faruk Harman, "Hıristiyanların İslâm'a Bakışı", *Asrımızda Hıristiyan-Müslüman Münasebetleri*, s. 109.

10 Adel-Théodore Houry, *Les théologiens Byzantins et l'Islam, Textes et auteurs (VIIIe-XIIIe)*, Louvain 1969, s. 103.

11 M. Hayek, "La premiere somme de Theologie Chrétienne en langue arabe ou deux apologies du christianisme", *Islamochristiana*, II, Roma 1976, s. 76-80.

12 R. Caspar, "Les versions arabes du dialogue entre le Catholicos Timothée I et le Caliphe Al-Mahdi", *Islamochristiana*, III (1977), s. 107-175.

Sonraki iki asra Bizanslı teologların düşmanca tavırları damgasını vurmaktadır. Bizanslı yazarlar İslâm'a karşı son derece düşman, tartışmacı ve olumsuz idiler. Bu yazarların başlıcaları Nicetas (842-912), Evode (IX. yüzyıl) ve Georges Hamartolos'tur (IX. yüzyıl).

Müslümanların, bu döneme ait reddiyelerine örnek olarak Kâsım b. İbrâhim'in (785-860) *er-Red ale'n-nasârâ'sı*, Ebû İsâ el-Verrâk'ın (IX. yüzyıl) reddiyesi, Kâdî Abdülcebâr'ın (934-1025) *el-Mugnî'sindeki* ilgili bölümler zikredilebilir.

Sonraki yüzyıllarda bir taraftan Haçlı seferleriyle İslâm'ın yayılması durdurulmaya çalışılmış, diğer taraftan da Batı'nın İslâm'a yönelik iftira dolu eleştirileri devam etmiştir. Bütün Ortaçağ boyunca Batı'ya çarpıtılmış bir İslâm imajı hâkimdir. Bu dönemde gerek Kur'an-ı Kerim gerek Hz. Muhammed ve İslâm diniyle ilgili isnat ve iftiralar söz konusudur. İslâm'ın hem bâtil hem de şiddet ve kılıç, aynı zamanda nefse düşkünlük dini olduğu, Hz. Muhammed'in ise bir sahtekâr olduğu kanaati hâkimdir.¹³ Pierre le Venerable (1095-1156), Gregory Palamas, Barthelemy (XIII. yüzyıl), Alexandre du Pont, Jacques de Voragine ve II. Manuel Palaiologos bu devrin şahsiyetlerindedir.¹⁴

Bu dönemde müslüman müelliflerden İbn Hazm'ın (994-1064) *Kitâbü'l-Fasl fi'l-milel ve'l-ehva' ve'n-nihal* adlı eseri Hıristiyanlığa yönelik reddiyeler arasında önemli bir yere sahiptir. Abdülmelik b. Abdullah el-Cüveynî'nin (1028-1085) *Şifâü'l-galîl'i* ile Gazzâlî'nin (1059-1111) *er-Reddü'l-cemîl'i*, Karâfî'nin (1228-1285) *el-Ecvibetü'l-fâhire ani'l-es'ileti'l-fâcîre'si* ve İbn Teymiyye'nin (1263-1328) *el-Cevâbü's-sahîh li-men beddele dîne'l-Mesih'i*, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin (ö. 1350) *Hidâyetü'l-hayârâ fi ecvibeti'l-yehûd ve'n-nasârâ'sı* ile Abdullah et-Tercüman'ın (1353-1424) *Tuhfetü'l-erîb fi'rr-ed alâ ehli's-salîb* adlı eseri Hıristiyanlığa yönelik önemli reddiyelerdir.

XVI-XVIII. asırlarda Batı'da İslâm karşıtlığı devam etmiş, başta Luther olmak üzere Melanchton ve Bibliander gibi Protestan reformcular İslâm karşıtlığını sürdürmüşler, Marracci (1612-1700) ise Kur'an'ı eleştiren *Refutatio Alcorani* adlı bir kitap yazmıştır.¹⁵

13 W. M. Watt, *İslam Avrupa'da* (trc. Hulusi Yavuz), İstanbul 1989, s. 128-140.

14 Khoury, *Les théologiens Byzantins*, s. 110-294; J. M. Gaudeul, *Encounters and Clashes: Islam and Christianity in History*, Roma 2000, I, 196-199.

15 Gaudeul, *Encounters and Clashes*, I, 228-232.

Aydınlanma dönemiyle birlikte İslâm'a karşı bazı müsbet düşünceler söz konusu olmakla birlikte yine de hıristiyan dünyada, İslâm'la ilgili menfi kanaatler hâkimdir. Voltaire, eserlerinde İslâm düşmanlığını dile getirmektedir.¹⁶

XIX. yüzyıl, Avrupada endüstri devriminin sadece üretim tekniklerini değil, zihniyetleri de değiştirdiği bir dönemdir. Endüstri devrimi Avrupa'nın gücünü arttırmış, hem teknik hem de askerî üstünlük sağlamıştır. Avrupa yayılma ve sömürgeleştirme yoluna gitmiş, pek çok ülke Avrupalı devletlerin kolonisi haline gelmiştir: Bu çerçevede Fransa Mısır'ı işgal etmiş (1798-1801), Mısır, daha sonra 1882'de İngiliz hâkimiyetine geçmiş, Cezayir, Fransa tarafından sömürgeleştirilmiş (1830-1962), 1881'de Tunus, Fransa hâkimiyetine girmiş, Hindistan, 1857'deki ayaklanmayı takiben İngiliz sömürgesi olmuştur. Osmanlı Devleti'nin gerilemesine paralel olarak Avrupalılar, milliyetçilik hareketlerini desteklediler ve çeşitli milletler bağımsızlıklarını ilân ettiler.

Diğer taraftan sömürgecilikle birlikte misyonerlik de bu ülkelerde iyice hız kazandı. Kolonicilerle birlikte binlerce misyoner, orduların işgal ettiği ülkelerde hıristiyanlaştırma faaliyetlerine giriştiler. XIX. yüzyılda yüzlerce misyoner teşkilâtı kuruldu. Müslüman ülkelerde okullar, hastaneler açıldı ve hıristiyanlık propagandası yapılmaya başlandı.

Yoğun misyonerlik faaliyetlerine sahne olan ülkelere biri de Hindistan'dı. Ülkeyi işgal eden İngiliz askerlerinin yanında özellikle Protestan misyonerler yoğun bir hıristiyanlaştırma faaliyetine girişmişlerdi.

Hint müslümanlarına yönelik Protestan misyonerliğinin öncüsü Henry Martin'dir (1781-1812). O, müslümanlarla tartışma için *Controversial Tracts* adlı kitabı hazırlamıştır.¹⁷ William Muir (1819-1905), 1837'den itibaren otuz dokuz yıl süreyle Hindistan'da İngiltere adına görev yapmış, Arap ve İslâm araştırmalarıyla meşgul olup asıl ününü bu alanda kazanmıştır. Ancak eserlerinden, onun bu alana yönelmesindeki asıl sebebin ilim tutkusundan çok gerek üst düzeylerde görev yaptığı İngiliz sömürge idaresinin politikasına, gerekse dindar kişiliğiyle aktif biçimde katıldığı misyonerlik faaliyetlerine destek sağlamak, bu arada özellikle Kur'an'ın ve tefsir kaynaklarının gerçekte

16 R. Caspar, *Traite de Theologie Musulmane*, Rome 1987, s. 79.

17 C. W. Troll, "Christian-Muslim Relations in India: A Critical Survey", *Islamochristiana*, II (1979), s. 124.

hıristiyan vahyini teyit ettiğini ispatlamak, İslâm'ı ve peygamberini ilmî tarafsızlıktan uzak yıkıcı eleştirileriyle yıpratmak olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸

Muir, Rahmetullah el-Hindî ile Karl Pfander arasında 1854 yılında Agra şehrinde cereyan eden tartışmaya başkanlık etmiştir.¹⁹

C. Karl Gottlieb Pfander (1803-1865)

1803'te Stuttgart'da (Almanya) doğan Pfander, 1825'te hıristiyan ilâhiyatının yanında İslâmiyat ve Arapça da okuduğu Basel Protestan Misyonerlik Okulu'nu bitirdi. Mezuniyetinin ardından Kafkasya'ya gönderildi. On yıl bölgede ve İrandâ faaliyet gösterip müslümanlar ve Ermeniler arasında misyonerlik yaptı. Bu sırada 1829'da *Mizânü'l-hak* adlı kitabını yazdı. Rusya'nın, Kafkasya'da Protestan misyonerliğini yasaklamasını takiben, Basel Misyonerlik Teşkilâtı'nca 1839'da Hindistan'a gönderildi. Kalkütâda Urduca öğrenen Pfander, bağlı bulunduğu Basel Protestan Misyonerlik Okulu'nun muvâfakatiyle İngiliz Misyonerlik Cemiyeti'nin üyesi oldu ve 1841'de Agra'ya giderek İngilizler'in desteğiyle Hıristiyanlığı yaymaya koyuldu.

Pfander, Agra'da bulunduğu sıralarda, müslümanların bulunduğu yerlerde vaaz ediyor, kitap ve risâleler dağıtarak Hıristiyanlık propagandası yapıyordu. Durumdan endişelenen Muhammed Kâsım Ali, Muhammed Hâdî ve Âl-i Hasan gibi Hintli âlimler, Pfander'e mektup yazarak, risâleler yayımlayarak cevap vermeye çalıştılar. Âl-i Hasan *Kitâbü'l-İstifsâr*, Mevlânâ Muhammed Hâdî ise *Keşfü'l-estâr* adında iki reddiye kaleme almışlardır. Buna rağmen faaliyetlerine devam edince Mevlânâ Rahmetullah el-Hindî, Pfander'i halkın huzurunda yapılacak bir münazaraya davet etti. Münazaradaki başarısızlığı sebebiyle önce Peşâver'de görevlendirildi (1855), daha sonra ise Hindistan'ı terketti. 1857'de Canterbury başpiskoposu tarafından Hindistan'daki hizmetlerinden dolayı kendisine ilâhiyat doktoru unvanı verilen Pfander, ertesi yıl İstanbul'da görevlendirildi. Bazı kaynaklarda Pfander'in İstanbul'da Sultan Abdülaziz ile görüştüğünden bahsedilmektedir. Buna göre bu görüşmede Pfander, İslâm dinini çok iyi bildiğini ve Hindistan'da müslümanlarla münâzara yaptığını söyleyerek Rahmetullah el-Hindî ile olan münâzarasını anlatmış, bunun üzerine Sultan Abdülaziz,

18 C. Woodhead, "Muir, Sir William", *DİA*, XXXI, 94.

19 Avril A. Powell, *Muslim and Missionaries in Pre-Mutiny India*, Richmond-Surrey 1993, s. 244.

Rahmetullah el-Hindî'yi İstanbul'a davet etmiştir.²⁰ İstanbul'daki yoğun misyonerlik faaliyetleri sebebiyle takibata uğrayan Pfander, 1865'te Londra'ya dönmüş ve aynı yıl orada ölmüştür.

Arapça, Farsça, Türkçe ve Urduca bilen Pfander müslümanlarla alenî tartışmalara girmiş ve Hıristiyanlık propagandası yapmıştır. Bu tartışmalardan biri ve en meşhuru da Agrâda 1854'te Rahmetullah el-Hindî ile yaptığı tartışmadır. Pfander'in, aslı Almanca olan (*Die Wage der Wahrheit*), Ermenice, Farsça, Urduca, Türkçe ve Arapça'ya çevrilerek yayımlanan ve *Mizânü'l-hak* adıyla tanınan bir eseri vardır. Bunun dışında *Miftâhu'l-esrâr* ve *Tariku'l-hayât* adlı Farsça iki kitabı daha vardır.²¹

Mizânü'l-hak:

1. Kitâb-ı Mukaddes'in otantikliği
2. Kitâb-ı Mukaddes'in temel öğretisi
3. İslâm, Allah'ın son vahyi midir, bölümlerinden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Tevrat ve İncil'in nesih ve tahrif edilmediği, Kur'an'ın onları tasdik ettiği ispat edilmeye çalışılmakta, ikinci bölümde kutsal kitabın temel dogmaları ele alınmakta, üçüncü bölümde de Hz. Muhammed'in peygamberliği ve geleceğinin Kitâb-ı Mukaddes'te müjdelenmesi, Kur'an'ın icâzı konuları incelenmektedir.

Mizânü'l-hak'ta Kitâb-ı Mukaddes'in otantikliği, tahrif ve neshedilmediği, bugünkü İnciller'in, Hz. Muhammed dönemindeki hıristiyanlarca kullanılan İnciller olduğu, Hz. Muhammed'den önce ve sonra tahrif edilmediği ileri sürülmekte, Kitâb-ı Mukaddes'te Hz. Muhammed'in müjdelenmesi, Kur'an'ın ilâhî kaynaklı ve mûcize oluşu gibi konular ele alınmaktadır.

D. Rahmetullah el-Hindî (1818-1891)

1818'de Hindistan'ın Uttar Pradeş eyaletine bağlı Muzaffernagar'ın Keyrâne kasabasında doğdu. Delhi'ye giderek çeşitli hocalardan dersler aldı. Öğrenimini tamamladıktan sonra kendi kasabasında açtığı medresede ders okutmaya başladı. Ancak ülkede misyonerlik faaliyetleri oldukça yoğun

²⁰ Azmi Özcan – Ş. Tufan Buzpınar, "Tanzimat, Islahat ve Misyonerlik", *İstanbul Araştırmaları*, sy. I, İstanbul 1997, s. 69.

²¹ Aydın Topaloğlu, "Pfander, Karl Gottlieb", *DİA*, XXXIV, 268.

olduğundan bu alanda yoğunlaştı. O dönemde Hindistan, İngiliz işgalindeydi ve askerlerin yanında misyonerler de ülkeyi âdeta işgal etmişti.

Rahmetullah el-Hindî, misyonerlik konusundaki eseri *İzâletü'l-ev-hâm*'ı neşrettikten sonra misyoner Karl Gottlieb Pfander ile yazışmaya başladı. 25 Mart 1853 tarihli mektubunda Pfander'e önemli konuların tartışılacağı bir münazara yapılmasını teklif etti.

İslâm-hıristiyan tartışma tarihinde önemli bir yeri olan bu münâzara 10-11 Nisan 1853'te Agra'da (Ekberâbâd) CMS'nin (Church Missionary Society) misyoner okulunda yapılmıştır. Münâzara, İngiliz müstemleke yetkilileri ve sayıları hakkında 20 ile 600 arasında farklı tahminler bulunan müslüman, Hindu, Sih ve hıristiyan dinleyiciler tarafından izlenmiştir. Münazaranın jürisi olarak hıristiyanlardan Mosley Smith, müslümanlardan ise Müftî Riyâzüddin seçilmiştir. Münâzarada Rahmetullah'ın yardımcılığını Vezirhan, Pfander'in yardımcılığını ise Thomas Valpy French yapmıştır. Münâzarayı Sir William Muir yönetmiştir.

10-11 Nisan 1853'te gerçekleştirilen münâzaranın konusu tahrif, nesih, teslis, Kur'ân-ı Kerim'in ilâhî kitap oluşu ve Hz. Muhammed'in peygamberliği idi. Tespit edilen bu tartışma konularından ilk olarak tahrif meselesi ele alındı. Rahmetullah ve Vezirhan, tahrifin vukuunu Watson, Horne ve Scot gibi hıristiyan ilâhiyatçıların eserlerinden örneklerle açıkladılar. Konuyla ilgili tartışma ertesi gün de devam etti.²² Teslis ve tahrif konuları tartışıldıktan ve Pfander, Kitâb-ı Mukaddes'te tahrifin vukuunu kabul etmek zorunda kaldıktan sonra toplantıyı terketti. Rahmetullah el-Hindî teslis inancının aklî bakımdan tutarsızlığı ve İncil'in ilâhî kitap olma vasfını kaybetmesi konularını öne çıkardığı münâzarada rakibini Batı kaynaklarını kullanarak mağlûp etmiştir.²³

Rahmetullah ile Pfander arasındaki yazışma, münâzaradan sonra bir süre devam etti. Rahmetullah el-Hindî Hindistan'da 1857 ayaklanmasında, Keyrâne bölgesindeki kuvvetlerin başında İngilizler'e karşı savaştı. İngilizler tarafından adına ödül kondu fakat o, adını Muslihuddin olarak değiştirdi

22 A. A. Powell, "Maulânâ Rahmat Allâh Kairânawî and Muslim-Christian Controversy in India in the Mid-19th Century", *Journal of the Royal Asiatic Society*, I, London 1976, s. 57.

23 Powell, "Maulânâ Rahmat Allâh", s. 255; M. Ahmed – M. Abdülkâdir Halîl Melkâvî, *el-Münâzaratü'l-kübrâ*, Mekke 1410/1990.

ve deniz yoluyla Hindistan'dan kaçarak Mekke'ye gitti. İngiliz hükümeti 1862'de Rahmetullah ve ailesinin mal varlığına el koydu.

1858'de İstanbul'da görevlendirilen Pfander, Agra münâzarasında müslümanların yenildiğini ve Hıristiyanlığın Hindistan'da hızla yayıldığını söyleyince Sultan Abdülaziz, Mekke'de olduğunu öğrendiği Rahmetullah'ı İstanbul'a davet etti. Gerçeğin ortaya çıkması üzerine misyonerlerin faaliyetleri takip altına alındı, bu arada Pfander, bir bahane ile İstanbul'dan ayrıldı.

1863 yılı ortalarında tekrar İstanbul'a giden Rahmetullah, Sultan Abdülaziz ve Sadrazam Tunuslu Hayreddin Paşa'nın isteği üzerine Agra münâzarasını kitap haline getirdi. Padişah, Rahmetullah'a hem maaş bağlattı, hem de onu ikinci dereceden Mecidiye nişanı ile ödüllendirdi.

Mekke'ye dönen Rahmetullah, II. Abdülhamid'in isteği üzerine 3 Mart 1884 tarihinde tekrar İstanbul'a gitti, Yıldız Sarayı'nda misafir edildi ve Sultan Abdülhamid ile görüştü. Sultan kendisine Haremeyn-i şerife'nin pâyesi verdi, hil'at giydirdi ve maaş bağlattı. Mekke'ye dönen, bir defa daha İstanbul'a gidip geri dönen Rahmetullah, 22 Ramazan 1308 (1 Mayıs 1891) tarihinde Mekke'de vefat etti ve Cennetü'l-muallâ'da defnedildi.

Mehmed Âkif Ersoy "Süleymaniye Kürsüsü"nde kendisinden övgüyle şöyle bahseder:

*Besliyormuş, bereket versin o iklim-i kadîm
Rahmetullâh'a muâdil daha yüzlerce hakîm
Rûh-i ednâyı görür, hikmet-i Kur'ân'ı bilir
Ulemâ var ki huzûrunda bugün Garb eğilir²⁴*

Rahmetullah el-Hindî'nin *İzhârü'l-hak* dışında başka eserleri de vardır:

1. *İzâletü'l-evhâm*. Delhi'de 1269'da (1852) neşredilen bu eser, Pfander'in *Mizânü'l-hak* adlı eserine bir reddiyedir. Rahmetullah bu eserini önce Urduca daha sonra da Farsça olarak kaleme almıştır.

2. *İcâz-ı İsvî* (Agra 1271; Delhi 1876; nşr. M. Takî Osmânî, Lahor 1408/1988). Urduca yazılmıştır.

3. *İzâletü'ş-şükûk* (I-II, Madras 1288/1871, 1326/1908). 1853-1855 yılları arasında kaleme alınan kitap, Sind bölgesinin tanınmış bir ailesinden gelen Abdullah Âsım'ın müslüman âlimlere yönelttiği İslâm hakkındaki şüphelerini ve Hıristiyanlığın hak din olduğu yolundaki görüşlerini içeren yirmi üç sorunun cevaplandırılması maksadıyla yazılmıştır.

24 Mehmet Âkif Ersoy, *Safahât* (nşr. Ertuğrul Düzdağ), Ankara 2009, s. 155.

4. *Ahsenü'l-ehâdis fî ibtâli't-teslîs* (Delhi 1293/1876). 1271 (1854-55) yılında kaleme alınan bu eserde Pfander eleştirilir ve onun Arapça bilgisinin yetersizliğine dikkat çekilir.

5. *et-Tenbihât fî isbâti'l-ihdiyâc ile'l-bi'seti ve'l-haşr*. Rahmetullah'ın ilk İstanbul ziyareti esnasında yazılan bu risâle Sultan Abdülaziz'in isteğiyle Türkçe'ye çevrilmiştir.²⁵

E. İzhârü'l-hak

Müslümanlar tarafından Hıristiyanlığa yazılan reddiyeler arasında önemli bir yeri olan *İzhârü'l-hak*, İngilizler'in Hindistan'ı işgali döneminde misyonerlerle yapılan dinî tartışmalar neticesinde ortaya çıkmıştır.

Rahmetullah el-Hindî *İzhârü'l-hak* adlı eserini önce Urdu dilinde yazmış, daha sonra da Farsça'ya çevirmiştir.

Ahmed b. Zeynî Dahlân, İngilizler'in takibatından kaçarak Mekke'ye gelen Rahmetullah'tan, müslümanlarla hıristiyanlar arasında en çok tartışılan konularla ilgili olarak Urduca ve Farsça kaleme aldığı beş meseleyi Arapça'ya çevirmesini istemiş, Sultan Abdülaziz de 1864'te onu İstanbul'a davet ederek aynı konudaki arzusunu dile getirmiş, böylece Rahmetullah el-Hindî, Mekke'de başladığı eserini 1864'te İstanbul'da tamamlamıştır.

İzhârü'l-hakk'ın Arapçası ilk defa 1304'te (1886) İstanbul'da basılmış, daha sonra ise çeşitli baskıları yapılmıştır.

İzhârü'l-hak bir mukaddime ve altı bölümden meydana gelmektedir. Mukaddimede daha çok Protestanlar'ın Kitâb-ı Mukaddes tercüme, tefsir ve tarihiyle ilgili eserlerinden nakiller yaptığını, zira Hindistan'da onların bulunduğunu ve onlarla tartıştığını belirtir. Ayrıca Protestanlar'ın kitaplarında çeşitli düzeltme ve ilâveler yaptıklarını söyler ve nakillerde bulunduğu eserlerin listesini verir.

Eserin birinci bölümünde Ahd-i Atîk ve Ahd-i Cedîd'i teşkil eden kitapların isimleri ve sayıları hakkında bilgi veren Rahmetullah, bu kitapların bazılarının sıhhati konusunda ihtilâfların bulunduğunu, Kitâb-ı Mukaddes'i oluşturan kitaplardan hiçbirinin nispet edildikleri yazarlara ait olduğuna dair delillerin olmadığını, ayrıca sonrakilere intikaliyle ilgili senet zincirinin bulunmadığını belirterek kutsal kitapta tespit ettiği 124

²⁵ Abdülhamit Birişik, "Rahmetullah el-Hindî", *DİA*, XXXIV, 419-421.

çelişki ile 110 hataya işaret ederek bunların ilham mahsulü olamayacağını ileri sürer.

İkinci bölüm Tevrat ve İncil'in tahrifiyle ilgilidir. Rahmetullah, Tevrat ve İncil'de hem lafzî hem de mânevî tahrifin olduğunu örnekleriyle gösterir.

Üçüncü bölümde nesih meselesi ele alınmıştır. Mûsevî ve İsevî şeriatlarında neshin vukuunu örnekleriyle gösteren müellif, hem Ahd-i Atîk'teki bazı hususların mensuh olduğunu, hem de İncil'in, Pavlus'un iddiasına göre Tevrat'ı neshettiğini ifade eder.

Dördüncü bölüm teslis konusuna ayrılmıştır. Burada önce aklî delillerle daha sonra da bizzat Hz. İsa'nın sözleriyle teslisin mümkün olamayacağı savunulur.

Beşinci bölümde Kur'an'ın Allah kelâmı ve mucize oluşu üzerinde durulur, papazların Kur'an ve hadislere yönelik tenkit ve şüpheleri reddedilir.

Altıncı bölüm Hz. Muhammed'in peygamberliği ve bu konuya dair Ahd-i Atîk ve Ahd-i Cedîd'de yer alan müjdelerle ilgilidir.

İzhârü'l-hak klasik reddiyelerden oldukça farklıdır. Eserde, bizzat hıristiyanlarca kaleme alınan ve çeşitli farklılıklar ihtiva eden Kitâb-ı Mukaddes tercüme ve tefsirleri kaynak olarak kullanılmıştır. Rahmetullah el-Hindî, Kitâb-ı Mukaddes apokriflerinden, hıristiyan mezhepleri arasındaki ihtilâflardan ve Kitâb-ı Mukaddes'le ilgili tenkidî çalışmalardan da haberdardır.²⁶ Rahmetullah el-Hindî, *İzhârü'l-hakk*'ı yazarken faydalandığı Batı kaynaklarından bazılarını şu şekilde belirtmektedir:

1. Thomas Hartwell Horne, *Introduction to the Critical Study and Knowledge of the Holy Scriptures* (London 1822).
2. Nathaniel Lardner, *The Credibility of the Gospel History* (London 1827).
3. George D'oley – Richard Mant, *Notes, Practical and Explanatory to the Holy Bible* (London 1848).
4. M. Henry – T. Scott, *A Commentary upon the Holy Bible* (London 1835).
5. Adam Clarke, *Le Commentaire de l'Ancien et du Nouveau Testament* (London 1851).

²⁶ Mehmet Aydın, "İzhârü'l-hak", *DİA*, XXIII, 507-509.

6. David Friedrich Strauss, *The Life of Jesus* (Birmingham 1844).

Rahmetullah el-Hindî, bu kitapların, İngilizler'in işgal ettikleri ülkelerde bol miktarda bulunduğunu ifade etmekte, ayrıca çeşitli Kitâb-ı Mukaddes tercüme ve neşirlerini de incelediğini belirtmektedir.

İzhârü'l-hak sahasında önemli bir eser olup daha sonraki reddiyeler için de kaynak teşkil etmiş; çeşitli dillere de çevrilmiştir. *İzhârü'l-hak*, *Manifestation de la vérité* adıyla Fransızca'ya (Paris 1880), İngilizce'ye ve diğer bazı dillere çevrilmiştir.

İzhârü'l-hak, II. Abdülhamid'in isteği üzerine Ömer Fehmi Efendi ve Nüzhet Efendi tarafından *İbrâzü'l-hak* adıyla Türkçe'ye çevrilmiş (İstanbul 1293), bu tercüme sadeleştirilerek, *İzhârülhak Tercümesi* adıyla Sönmez Yayınevi tarafından neşredilmiştir (İstanbul 1972). Bu tercüme-deki Kitâb-ı Mukaddes bölümleri eski dilde olduğundan günümüz okuyucusu için çok kullanışlı değildir, ayrıca metinde bazı eksiklik ve hatalar da bulunmaktadır.

Rahmetullah el-Hindî'nin eseri ve Pfander'le yaptığı dinî münazara, müslüman-hıristiyan ilişkileri ve dinî tartışmalar açısından son derece önemliydi.²⁷ Müslümanların daha önce kaleme aldıkları reddiyeler daha çok İslâmî kaynaklara dayandığı halde Rahmetullah el-Hindî, hıristiyan Batı kaynaklarını da kullanarak Kitâb-ı Mukaddes'in tahrif edildiğini ortaya koymuş ve Pfander de bunu kabul etmek zorunda kalmıştır.

Fakülte-deki derslerimde ve yeri geldikçe Agra münâzarasından ve *İzhârü'l-hakk*'in öneminden bahsediyor, eserin tahkikli bir nüshası esas alınarak günümüz Türkçe'sine aktarılmasının gerekliliğini vurguluyordum. Nihayet iki değerli akademisyen Ali Namı ve Ramazan Muslu, eseri Türkçe'ye kazandırdılar. Kendilerini tebrik ile, eseri Türk okuyucusuyla buluşturdukları için hem kendilerine hem de eseri neşreden İSAM yetkililerine ve emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Prof.Dr. Ömer Faruk Harman

İstanbul 2011

27 G. Anawati, "Polémique, apologie et dialogue islamo-chrétiens. Positions classiques et positions contemporaines", *Euntes Docete*, 22 (1969), s. 420.

Mütercimlerin Önsözü

*Besliyormuş, bereket versin o iklim-i kadîm
Rahmetullâh'a muâdil daha yüzlerce hakîm
Rûh-i ednâyı görür, hikmet-i Kur'ân'ı bilir
Ulemâ var ki huzûrunda bugün Garb eğilir*

M. Âkif Ersoy

Müslümanlar tarafından Hıristiyanlığa yazılan reddiyeler arasında *İzhârü'l-hakk*'ın önemli bir yeri vardır. Arapça olarak ilk defa İstanbul'da (1281) neşredilen eserin pek çok baskısı vardır (örnek olarak: İstanbul 1304, 1306; Kahire 1294, 1305, 1309, 1315, 1316, 1317, 1384, 1406; Karaçi 1992).

Elinizdeki bu tercümede *İzhârü'l-hakk*'ın Muhammed Ahmed Muhammed Melkâvî tarafından Arapça olarak hazırlanan tahkikli neşrinin üçüncü baskısı (Riyad 1414/1994) esas alınmıştır. Önceki neşirleri de görüp değerlendiren Melkâvî'nin neşri, ayrıca müellif nüshasına da dayanması bakımından önceki neşirlerden ayrılmaktadır. Bu tercümede karşılaştırmalara imkân vermek için esas alınan Melkâvî neşrinin sayfa numaraları köşeli parantez içerisinde belirtilmiştir. Melkâvî'nin dipnotlarda verdiği bilgiler gerekli görüldüğü kadarıyla yine dipnotlarda özet olarak verilmiştir.

Kitâb-ı Mukaddes'in kitap adlarının yazımında *DÎA*'ya uyulmuş, Kitâb-ı Mukaddes'ten yapılan nakillerde ise İstanbul 2001 tarihli Kutsal Kitap tercümesi ile İstanbul 2003 tarihli Apokrif metinlerin tercümesi esas alınmıştır. Ancak bunlar Rahmetullah Efendi'nin kullandığı tercümelere uygun düşmediği ve maksadını ortaya koymakta yetersiz kaldığı

durumlarda kendisinin verdiği metin esas alınmış ve tercüme farklılıklarına dipnotlarda işaret edilmiştir.

Rahmetullah Efendi'nin atıf yaptığı yazarlara ve eserlere dâir verdiği bilgiler metin içinde olduğu gibi korunmuştur. Dipnotlarda yer alan açıklama ve değerlendirmelerden çevirine ait olanlar (çev.) şeklinde belirtilmiştir. Geri kalanlar tahkik edene (Melkâvî) ait olup bu bilgiler tercümede esas alınan neşirden gerekli görüldüğü zaman ve gerekli görüldüğü kadarıyla aktarılmıştır.

Birçok dile tercüme edilen *İzhârü'l-hak*'ta geçen Batı kökenli kelimelelerin yazımı konusunda 1880'de Paris'te basılan Fransızca tercümeden (*Idhar-ul-haqq ou manifestation de la verite de el-Hage Rahmat-ullah Efendi de Delhi: (un des descendants du Calife Osman ben Affan)*, traduit de l'Arabe par un jeune Tunisien P. V. Carletti, Paris: Ernest Leroux, 1880) istifade edilmiştir.

Eserin ilk dört bölümü (I. cilt) Ali Namlı, son iki bölümü (II. cilt) ise Ramazan Muslu tarafından tercüme edilmiştir.

İzhârü'l-hakk'ın tam metin olarak yeniden Türkçeye çevrilmesi ihtiyacını ısrarla vurgulayıp bu konuda bizleri teşvik eden, çalışmamızın her merhalesinde görüş ve yönlendirmelerinden istifade ettiğimiz değerli hocamız Prof.Dr. Ömer Faruk Harman'a en içten şükranlarımızı sunarız. Ayrıca katkılarından dolayı Prof.Dr. Ali Erbaş, Prof.Dr. Ethem Cebecioğlu, Doç.Dr. Fuat Aydın'a; eserin titiz bir şekilde basımını sağlayan başta İSAM Başkanı Prof.Dr. M. Âkif Aydın olmak üzere emeği geçen herkese ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Ali Namlı – Ramazan Muslu

İstanbul 2011

Önsöz

[3] Hamd, çocuk edinmeyen ve mülkte asla ortağı olmayan Allah'a mahsustur. O'nun şanı ne yücedir ki kuluna kitabı indirmiş, onu akıl sahipleri için bir açıklama ve öğüt kılmış, âyetlerinin delâleti ile yakının (kesin gerçeklik) üzerindeki hakikat perdesini açmış, kelimeleriyle hakkı ortaya çıkarmak için hidayet önderlerini kürsülere oturtmuştur ki onun şüpheli gibi görünen kısımlarını dillerine dolayanların ileri sürdükleri deliller son bulsun. Onlar, **“Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler hoşlanmasa da Allah nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez.”**¹

Salât ve selâm, peygamberliğinin mucizeleri şafakların en güzelinde parlayan, şeriatının alâmetleri zâhir olup diğer dinlerin ve şeriatların alâmetlerini nesheden, bütün dinlere üstün kılmak için mevlâsının onu hidayetle ve hak din ile gönderdiği, sûrelerinden birisi gibi bir sûre getirmekten belâgatçıları âciz bırakan en muhkem kitapla teyit ettiği efendimiz Muhammed'e olsun. [4] Onun geleceğini Tevrat ve İncil müjdelemiş, Onun varlığı ile atası İbrâhim Halîl'in duası gerçekleşmiştir.

Allah ona, şeriatına tâbi olarak kurtuluşa eren ve ona tâbi olmak hususunda isabet yolunu tutan ailesine, Allah'ın kendilerini İslâm ile birbirlerine bağladığı ve sonunda kâfirlere karşı çok şiddetli, kendi aralarında çok merhametli hale gelen ashabına salât etsin.

[5] İmdi, ihsanı bol olan (mennân) rabbinin rahmetini uman bu kul, Halîlürrahman oğlu Rahmetullah (Allah onu ve anne babasını bağışlasın, onlara ve kendisine iyilikte bulunsun) der ki:

¹ et-Tevbe 9/32.

İngiltere Devleti büyük kuvvetler sevk ederek Hindistan'ı işgal ettikten sonra ahalinin emniyet ve düzeni için (kendi iddialarına göre) hoşnut olunacak işler yaptı. İngiliz din bilginlerinin işgalden kırk üç sene geçene kadar insanları kendi din ve mezheplerine çağırdığı görülmedi. Bundan sonra yavaş yavaş davete başladılar, İslâm'ı reddetmek için risâleler ve kitaplar yazdılar. Onları şehirlerde halka dağıttılar. Çarşılarda, insanların toplandıkları yerlerde ve sokaklarda vaaz etmeye başladılar. Bir müddet müslümanların avamı onların vaazlarını dinlemekten ve kitapçıklarını incelemekten uzak durdu. Hindistan âlimlerinden kimse bu kitapçıklara cevap vermeye yönelmedi. Fakat bir süre sonra avamdan bazılarının onlardan nefret edip uzak durması konusunda zafiyet kapıyı çaldı. Diğer canlılardan pek farkı olmayan bazı cahillerin ayaklarının kayması endişesi baş gösterdi. İşte o zaman bazı müslüman âlimler onları reddetmeye yöneldi.

Ben her ne kadar kendi köşeme çekilmiş olsam, büyük âlimler zümresinden sayılmasam ve böyle büyük bir işe ehil olmasam da onların sözlerini ve yazılarını inceleyince, yazdıkları kitapların çoğuna ulaştınca, [6] gücüm ve imkânım nisbetinde bu konuda gayret etmeyi uygun buldum. İlk olarak akıl sahiplerini durumdan haberdar etmek için kitaplar ve risâleler yazdım. İkinci olarak yazıları ve sözleriyle İslâm dinine saldırmakla ve karalamakla meşgul olan Hindistan'daki hıristiyan rahiplerin en bilgini ve rütbece en büyüğü olan *Mizânü'l-hak* müellifine² benimle kendisi arasında halka açık bir münazara yapılmasını teklif ettim. Bundan maksadım, bazı hıristiyanların iddia ettikleri gibi İslâm âlimlerinin bu konuya yönelmemelerinin papazların risâlelerine karşılık vermekten âciz kalmaları sebebiyle olmadığının tam olarak ortaya çıkmasını sağlamaktı.

Münazaranın hıristiyanlarla müslümanlar arasında ihtilâfa sebep olan beş ana konuda yapılması kararlaştırıldı. Bunlar tahrif, nesih, teslis, Kur'an'ın hak olması ve Muhammed'in (s.a.) peygamberliği konuları idi.

[7] Öncekilerin ve sonrakilerin efendisinin (s.a.) hicretinin 1270. yılının Receb ayında (Nisan 1853) Ekberâbâd (Agra) şehrinde umuma açık büyük bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda bazı kıymetli dostlarım -Allah onlara uzun ömür versin- bana, bazı papazlar da adı geçen papaza (Pfander) yardımcı oldular. Allah Teâlâ'nın lutfu ile nesih ve tahrif

2 Papaz Karl Gottlieb Pfander.

konularında açıkça biz galip geldik. Bu iki konu, mezkûr papazın iddiasına göre bu beş meselenin en ince ve en eski olanları idi. Nitekim onun *Hallü'l-işkâl* adlı kitaptaki sözleri de bunu göstermektedir. Bu durumu görünce geri kalan üç konuda münâzara kapısını kapattı ve tartışmadan çekildi.

Sonra şartlar gerektirdiği için Mekke'ye -Allah Teâlâ şerefini artırsın- gittim ve üstat, allâme, Seyyid Ahmed b. Zeynî Dahlân'ın (ö. 1304/1886) kapısına vardım. Allah, feyzini kıyamet gününe kadar devam ettirsin. Kendisi bu konuda yazdığım kitaplardan bu beş meseleyi Arapça'ya tercüme etmemi istedi. [8] Çünkü bu kitaplar ya Farsça ya da Hint müslümanlarının dili olan Urduca idi. Bu iki dilde yazmamın sebebi, ilkinde bu memlekette yaşayan müslümanların âşina olması, ikincisinin ise kendi dilleri olmasıydı. Yine bu memlekette ikamet eden ve vaaz eden papazlar Farsça'yı çok iyi biliyorlardı. Az da olsa Urduca'ya vâkıftılar. Özellikle benimle münazara eden papaz (Pfander) Urduca'dan çok Farsça'da mâhirdi.

Seyyid Ahmed Dahlân'ın isteğini yerine getirmeyi bir zorunluluk olarak gördüm ve emrine imtisalen işe koyuldum. İnsaf yolunu tutan ve adaletsizlikten uzak duranlardan hatalarımı örtmelerini ve kusurlarım üzerine ıslah kalemi çekmelerini rica ederim. Her türlü zorlukları kolaylaştıran Allah'tan bana hakkı ve doğruyu göstererek lutufta bulunmasını, bu kitabı insanların makbulü, avam ve havassın faydalandığı bir kitap kılmasını, bâtil ehlinin şüphelerinden ve inkârcıların vehimlerinden korumasını niyaz ederim. Muvaffakiyet O'ndandır. Gerçeğe ulaştırıran da O'dur. O, her şeye kâdirdir. Duaya icâbet etmeye liyakat sahibidir.

Bu kitabı *İzhârü'l-hak* diye isimlendirdim. Bir giriş ve altı bölüm olarak tertip ettim.